

Ovanliga *Cortinarius*-arter — en bildserie, del VIII

Karl Soop

Summary: This sequel to an earlier report [Soop 1993] presents a few more uncommon *Cortinarii* from the subgenus *Sericeocybe* and illustrates them in colour on the cover. Three of them appear to be very rare in Sweden, whereas the fourth species (*C. suillus*), as it is interpreted here, is found occasionally. The most controversial interpretation is that of *C. diabolicus*, which is here regarded as an isolated taxon, unrelated to most other groups, including *Anomali*.

Detta avsnitt är en fortsättning på serien vitaktiga, knubbiga spindlingar inom undersläktet *Sericeocybe*, som påbörjades i förra numret av Jordstjärnan [Soop 1993]. Det är en intressant och svårbemästrad grupp av ganska lika taxa. De tre som först beskrivs i detta avsnitt är mycket sällsynta, och rapporteras endast från en lokal vardera, varav en från kontinenten. Den fjärde arten är ovanlig, men säkerligen förbisedd.

Tillägg: Texten har reviderats efter publiceringen med notiser inom klammer [].

Cortinarius (Sericeocybe) subargentatus Orton

Syn: *C. kauffmannianus* Hry nom. nud., *C. albocyaneus* Fr. ?

Hatt 5–9 cm; torr, ej hygroman; vit, senare smutsvit m gulbruna inslag; matt, silkgig; kant länge nedböjd.

Fot 8–12 cm × 5–9 mm; fylld; klubblik, knubbig, sedan slank; silkesvit, som äldre med gulbruna, längsgående trådar.

Velum och cortina vita, rikliga.

Lameller grå; L=42; vidväxta; egg likfärgad.

Kött vitt, marmorat i grått till gråviolett; ingen speciell lukt.

Sporer: 8,5–10,5 × 6–7 µm

Reaktioner: NaOH trivial.

Ekologi: Vid björk och ek; sällsynt. Västmanland, Arboga, Röfors, 1985-08-20 KS98, 1986-08-09.

Ref: Marchand 1985, Cooke 1883 *sub C. argentatus*.

Denna vackra och uppseendeväckande svamp är helt vit, och violett förekommer normalt bara insprängt i köttet. De flesta liknande arter har mer färgat kött, och ofta speciella lukter (se förra avsnittet). T ex *C. niveoglobosus* Lindstr. skiljer på ockra lameller och kött, och på en stark, syrlig lukt (som bockspindling, *C. traganus*; se Brandrud & al 1989). *C. subargentatus* anses ibland vara en form eller varietet av *C. albobolaceus* (Pers.:Fr.)Fr., men kan skiljas makroskopiskt på ett tunnare velum, hatt som aldrig blir klibbig, och frånvaron av violetta färgtoner. Jag har heller aldrig funnit några övergångsformer.

Namnet *C. argentatus* Fr. har fått flera tolkningar, och P. D. Orton diskuterar (1958) de nomenklatoriska turerna. I förra avsnittet (Soop 1993) mötte vi *C. diosmus* Kühn., som R. Henry, med visst fog, anser vara Fries art. Ett annat taxon, *C. argentatus* var. Kauffman [1919] har fått namnet *C. kauffmannianus* Hry [1946], vilken i sin tur är synonym till *C. albocyaneus* Fr ss Cke. Men eftersom *kauffmannianus* är ett *nom. illeg.* (*non* Smith), har Orton gett arten det nya namnet *subargentatus*. Man bör därför gå tillbaka till M. C. Cooke, vars beskrivningar och ikoner av både *argentatus* och *albocyaneus* enligt min uppfattning täcker vår art; enda skillnaden är att den senare har blå lameller. Nu stämmer även Fries diagnos och ikon av *albocyaneus* väl, och Fries nämner att den står nära *C. albobolaceus*. Därför, eftersom ett violett pigment sällan har taxonomisk betydelse inom släktet, borde kanske *albocyaneus* trots allt vara det rätta epitetet.

[Det är osäkert om gruppen undersöpts molekylärt, och namnen *C. subargentatus* Orton ss Marchand och *C. argenteopileatus* Nezdöjm. har också använts för arten.]

***C. (Sericeocybe) urbicus* Fr.**

Hatt 3–5 cm; torr, ej hygroman; klockformad, sedan konvex; länge täckt av gråvita, silkiga, radiära trådar, senare strimmig av genomlysande, ljust kanelbrun hatthud, slutligen smutsbrun; kant vitskimrande, länge inrullad.

Fot 4–5 cm × 9–12 mm; fylld; klubblik till jämntjock med liten knöl (< 20 mm); vit, snart smutsvit; fibrig.

Velum gråvitt, rikligt; cortina rent vit, riklig.

Lameller ljust kanelbruna till brungrå; urnupna; L=46, l=2; egg blekare.

Kött grått, marmorat i ljust kanelbrunt; lukt svag, phlegmacioid; ingen smak.

Sporer: 7,5–8,5 × 4,5–5 µm, ellipsoida, måttligt knottriga.

Reaktioner: NaOH trivial.

Ekologi: Vanligen vid *Salix*; gyttrad; sällsynt. I hasselskog, Belgien, Ardennes, Barvaux, 1986-09-20 KS175.

Ref: Marchand 1985, Lange 1938.

Mitt enda fynd stammar från Belgien, och är ett avsteg från min regel att bara beskriva svenska kollektioner. Emellertid beskrev Fries *C. urbicus* från Lunds förorter — i eller nära stadsbebyggelse, därav epitetet — och arten borde kunna påträffas i Skåne. Svenska fynd efterlysas!

C. urbicus skiljer sig från närstående arter på avgjort mindre fruktkropp, ljusare, luktlöst kött, på sporer, och på sitt typiska växtsätt i knippen. Fries angav *Salix* (pil eller sälg) som värdträd, men söderut återfinns svampen ibland även i hasseldungar (jfr J. Lange [loc cit]).

[Flera svenska fynd av arten har sedermera gjorts i landet, bl a på Sollerön.]

***C. (Sericeocybe) diabolicus* Fr.**

Syn: *C. suillus* Fr. ss Lge ?

Hatt 4–7 cm; torr, ej hygroman; halvsfärisk, sedan konvex; silvrigt gråvit till grå m blekbrun mitt, sedan blekt grågul m kött-ton; matt, fibrig, som äldre grovt inväxt trådig i mörkare fibrer; kant m tjock ljusgrå bård, länge inrullad.

Fot 6–9 cm × 10 mm; fylld; klubblik (bas <21 mm); silvrigt vit till gråvit, som ung m tjock grå gördel.

Velum och cortina grå till gråvita, rikliga.

Lameller blekt purpurbruna, som unga m svag violett reflex, markant mörkare än köttet; vidväxta till svagt nedlöpande; L=44–46, l=2–3; egg likfärgad.

Kött gråvitt med svagt beige hornrand under hattytan, marmorat i purpurbrunt till grått m violett reflex; lukt svag, angenäm; smak ingen.

Sporer: 9–10,5 × 5,5–6,5 µm, ellipsoida till svagt amygdaloida; mörka; grovt vårtiga.

Reaktioner: NaOH, AgNO₃, formalin, lugol, guayac ingen, FeSO₄ mörkgrå.

Ekologi: Sällsynt. I en fuktig grandunge, Västmanland, Arboga, Källängen, 1990-09-09 KS453, 1991-09-03 KS513.

Arten kännetecknas av att lamellerna på unga fruktkroppar är relativt mörka, brytande mot svampens övriga färger, och av hattens tilltagande köttfärg. Bland liknande arter skiljer sig *C. cremeolaniger* (se Soop 1993) och *C. suillus* (nedan) främst på sporformen (extremt smal hos den förra, rund hos den senare).

Tolkningen av *C. diabolicus* är ganska kontroversiell. Fries angav själv att epitetet ("djävulsk") härrör från svårigheten att hitta en lämplig plats bland spindlingsgrupperna. Mykologer tolkar den ofta som ett taxon i gruppen Anomali, antagligen främst därför att Fries (1851) beskriver *diabolicus* strax före *C. caninus* — dock utan att ange någon släktskap med den senare. Så är Marchand's tolkning (1958) förmodligen identisk med *C. tabularis* (Fr.)Fr. (= *C. decoloratus* (Fr.) Fr. ss auct). Den

avbildas också ofta som en svamp med tydligt blå till violetta lameller (så t ex hos Michael & al (1985) och Henry (1983)), medan Fries angav dessa som mycket svagt färgade ("*dilutissime cæsi*").

Min tolkning av *diabolicus*, som sällar sig till raden av tidigare försök, stämmer ganska bra med Fries diagnos, och fynden från min enda lokal kan knappast associeras med något annat någorlunda känt namn. Närmast kommer antagligen *C. suillus* ss Lge (jfr nedan), som skiljer på en mycket mörkare hattfärg. Även *C. privignoides* Hry och *C. hillieri* Hry står nära, men den förra skiljer bl a på smalare sporer och reaktion med AgNO₃, och den senare på fruktaktig lukt och luden hattyta. Slutligen utesluter sporformen all släktskap med gruppen Anomali.

[Genetiska undersökningar har senare visat att det ovan beskrivna taxonet är en ljus granskogsform av *C. lucorum* (Fr.) Karst. nec Lage.]

***C. suillus* Fr. (ss Favre, nec Lge)**

Hatt 3,5–8 cm; torr, ej hygroman; halvsfärisk, sedan konvex; vackert aprikosbrun till tegelgul, som ung tunt överdragen i vitt, snart absorberande; ± glatt men fint inväxt trådig i beigebruna fibrer; kant m tunn vit bård som ung, länge inrullad.

Fot 6–7 cm × 7–10 mm; fylld; ganska smal, klubblik (<20 mm), ibland m svagt rotad spets; färgad ± som hatten men överdragen i vitt som snart absorberas, som äldre svagt vattrad i vitt m långsgående rödbruna fibrer; apex ljusgrå.

Velum och cortina vita, sparsamma.

Lameller ljusbruna; glesa (L=36–48, l=1–2): trångt urnupna.

Kött ljust beige till beigebrunt, svagt brunmarmorat; lukt svag, ev. ngt jordartad; smak svag, fadd.

Sporer: 5–6,5 × 4,5–5,5 µm, globösa till subglobösa, ganska släta.

Reaktioner: NaOH gråsvart i kött och hatthud, AgNO₃, formalin, guajac ingen.

Ekologi: I lövskog med asp, björk och ek; ovanlig. Närke, Fellingsbro, Ålsäng, 1991-08-22 KS493; Västmanland, Arboga, Källängen, 1991-09-03 KS514.

Ref: Marchand [1985] (ss Lge, men mycket lik).

Arten karakteriseras av sin ljust beige-aprikos till köttfärgade ton (*suillus* betyder "griskött"), det tunna velumet, och de runda sporer. Den växer typiskt med björk, men jag har några gånger funnit ett snarlikt taxon i granskog. Denna granskogsform skiljer sig på en fibrigare hatt och att hattköttet färgas svagt gråblått av lut och NH₃— en reaktion jag inte kunnat frambringa hos björkformen.

Min tolkning av *C. suillus* stämmer bäst med J. Favre [1960], som funnit arten i granskog men anger ungefär samma sporer som mina. Det finns flera andra tolkningar, främst Langes [1938], med avlånga sporer (se *C. diabolicus* ovan).

C. suillus skiljs från *C. bivelus*, också växande under björk, genom en varmare färg och annan sporform. Äldre exemplar av *C. diabolicus* kan vara ganska lika; se de skiljande karaktärerna ovan. *C. balaustinus* Fr., med samma runda sporer, är en *Telamonia*, vars hatt kan vara bara svagt hygroman, men denna är starkare fibrig och har mörkt rödbrun hattfärg.

[Den beskrivna arten är med stor sannolikhet *C. balaustinus* (något torra ex.). Granskogsformen som omnämns är emellertid ett av de få fynden av *C. suillus* ss Favre (=ss Fr.) i landet; ett andra fynd i Dalarna (Grangärde, nära Idkerberget) under 2000. Jag har även sett arten i Schweiz (barrskog), och det är säkert Favres art.]

Referenser

Brandrud T.E. & al., 1989-92: *Cortinarius* Flora Photographica — Härnösand.

Cooke M. C., 1883: Handbook of British Fungi — London.

Favre J., 1960: Catalogue descriptif des champignons supérieurs de la zone subalpine du Parc National Suisse — Lüdin: 498-536.

Fries E., 1851: Monographia Cortinariorum Suecicae — Uppsala.

Lange J., 1938: Flora Agaricina Danica III — Recato:

- Henry R.**, 1946: Les Cortinaires. Mise au point sur quelques espèces critiques — BSMF 62: 204-217.
- Henry R.**, 1983: Cortinaires rares ou nouveaux — BSMF 99(1): 9-29.
- Kauffman C.H.**, 1919: Agaricaceæ of Michigan — Mich. geol. and biol. survey, publ 26, biol series 5 Dec 1918, Lansing, Michigan.
- Marchand R.**, 1985: Champignons du Nord et du Midi, del 7, 8. — Soc. Myc. Pyrénées Méditerranéennes.
- Michael E. & al.**, 1985: Handbuch für Pilzfreunde del IV — Gustav Fischer Verlag, Stuttgart.
- Orton P.D.**, 1958: Cortinarius II — The Naturalist, Leeds.
- Soop K.**, 1993: Ovanliga *Cortinarius*-arter — en bildserie, del VII — Jordstjärnan 14(1): 44-49.

Cortinarius subargentatus Orton, Västmanland, Arboga, Röfors, 1985-08-20, KS-CO98

Cortinarius urbicus Fr., Belgien, Ardennes, Barvaux, 1986-09-20, KS-CO175

Cortinarius diabolicus Fr., Västmanland, Arboga, Källängen, 1991-09-03, KS-CO513

Cortinarius suillus Fr., Västmanland, Arboga, Rölfors, 1985-08-09, KS-CO76